

CLERICI ET LAICI

En analyse af forskydninger i magtforholdet mellem pavedømmet og vedslige herskere i middelalderen, belyst gennem pavebullen Unam Sanctam.

Synops 1. Modul Historie, december 1995.

Udarbejdet af:
Jan Boisen
Mikael Lassen
Christian Rohmann

Vejleder: Lennart Berntsson

Kapitel 1: Introduktion

Vores udgangspunkt har fra starten været det politiske magtforhold mellem verdslig og gejstlig magt i middelalderen. Vi er opmærksomme forandringer i det bestående samfund hovedsageligt opstod i tre områders sfærer: gejstlig-verdslige, gejstlige internt og verdslige internt. Vi vil særligt behandle den første sfære, den politiske magtkamp mellem pavedømmet og verdslige herskere. Vi tager udgangspunkt i en konkret magtkamp mellem pave Bonifacius VIII og den franske konge Philip IV, vi vil analysere pavebullen *Unam Sanctam* fra 1302, for at afspejle dette forhold.

Pavebullen *Unam Sanctam* er et produkt af den politiske magtkamp mellem pavedømmet og de verdslige herskere i middelalderen. Den afspejler det pavelige syn på forholdet mellem gejstlig og verdslig magt, og er derfor betydningsfuld, da den, grundet sin kontekst, kræver en reaktion fra verdslig side, enten i form af accept eller konfrontation. Dette har ledt os frem til følgende problemformulering:

På hvilken baggrund betragtes bullen *Unam Sanctam*, og hvorledes påvirker den udviklingen i magtforholdet mellem pavedømmet og de verdslige herskere?

Vi ønsker at analysere den almene sammenhæng af bullen, hvorledes den er et udtryk for en forskydning af magtforholdet mellem de to bærende magtinstitutioner i middelalderen. Således vil vi beskrive en tendens i magtbalancen mellem pavedømmet og verdslige herskere før udsendelsen af *Unam Sanctam*, og vurdere hvilken betydning bullen får for udviklingen, samt om der evt. opstår en ny tendens i magtforholdet

Vi belyser ikke forholdet mellem verdslige internt og gejstlige internt. Vi mener ikke, at magtkamp mellem verdslige herskere har større betydning for netop vores problemstilling, selvom vi er opmærksomme på, at intern splid mellem verdslige herskere bl.a. kan styrke pavedømmets magtposition. Angående gejstlige internt, så har vi ikke ønsket at belyse uenigheder i kirken, med mindre de har betydning for udviklingen i magtforholdet mellem pavedømmet og de verdslige herskere. Endvidere er vi bevidste om, at kirken spiller to roller: varetager af religionen og aktør i politiske stridigheder. Vi har nedtonet kirkens rolle som varetager af troen, da vi ikke ønsker at have en mentalitetshistorisk eller idehistorisk synsvinkel på synopsis, men i stedet ønsker at have en magtpolitisk vinkling.

Kapitel 2: Metode

Dette afsnit er udarbejdet på baggrund af de metodeproblemer, vi er blevet opmærksomme på igennem arbejdsprocessen. Vi vil her gennemgå hvorledes vi forholder os til disse problemer, samt hvilke forholdsregler vi har taget for at undgå fejlkilder¹. Vi er bevidste om, at bl.a. vores valg af kilde er et subjektivt valg, som udspringer af et ønske om at belyse et bestemt emne. Den viden har vi indhentet gennem læsning og forelæsninger, samt personlige præferencer har styret dette valg.

Det kan antages, at jo flere kilder der indgår i en fremstilling, jo nærmere kommer man det uopnåelige objektivitets ideal. Derfor er det ikke umiddelbart videnskabeligt tilfredsstillende, at tilrettelægge en historisk beskrivelse som denne, på en kilde. Vi mener dog vi alligevel kan forsvare vores handling ud fra generelle betragtninger om objektivitet og tolkning. Skal man tilnærme sig den objektive sandhed, skal der bl.a. inddrages kilder fra alle berørte aktører over et langt tidsrum og fra forskellige instanser inden for de forskellige aktører, hvilket i vores tilfælde ikke er muligt, grundet volumen og tilgængelige levninger fra tiden. Selv med en så stor mængde information vil man dog ikke kunne nå den objektive sandhed. Det er givet, at flere vinkler til begivenheden vil fremkomme; men det er subjekter, som tolker den fremkomne information og derved ligger problemet m.h.t. objektivitet. Vi søger gennem vores fremstilling at mindske vores subjektive indvirkning, ved at være bevidst om denne, og mener dermed at en grad af objektivitet er nået.

Vores kilde er skrevet med henblik på en modhandling. Dette aspekt er betydeligt, da det gør modtagerens holdning rimelig entydig; accept eller konfrontation. Vi mener at dette, er endnu en legitimering af ikke at have en kilde fra modaktører, evt. et svar på bullen. Modaktørens reaktion burde umiddelbart være entydigt beskrevet af tekster om emnet, og inddragelsen af en kilde ville ikke højne besvarelsen af problemformuleringen nævneværdigt. Derimod kunne vi have foretaget komparativ analyse over tid, men grundet vores ønske om detaljeringsgrad og dermed volumen har det ikke været muligt.

Vi er bevidste om, at generaliseringer med henblik på at ramme en tendens, indebærer metodiske problemer. En tendens indeholder kun oplysninger, der bekræfter denne, endvidere vægtes oplysninger omkring en begivenhed skævt, alt efter deres forhold til tendensens mål. Derved er ansvaret igen placeret hos subjek-

---

¹ Følgende forfattere er benyttet ved udarbejdelsen af kapitlet. Dray, W. 1993. Kjeldstadi, K 1993, Erslev, K 1911

terne, som afgør undersøgelsens videnskabelighed. Vi mener dog, i vores sammenhæng er hensigtsmæssigt at betragte tendenser, ellers er en perspektivering af kilden ikke mulig, p.g.a. synopsisens størrelse.

En måde kritisk at vurdere de tilgængelige tekster, som beskriver vores emne, er at opstille en histogramatisk analyse. Vi har indhentet materiale fra forskellige forfattere, som har forskellige mål og begrundelser for at beskrive de historiske begivenheder. Det ville derved være relevant at vurdere forfatternes værdigrundlag, som begrundelse for hvilke faktorer de medtager i deres fremstillinger. Grundet tidsmangel og vægtningen af relevans i vores fremstilling har vi undladt en skriftlig analyse. Vi ønsker dog at gøre opmærksom på, at vi mentalt har foretaget en sådan hver gang en begivenhed i det nedenstående er nedskrevet. Vi er i besiddelse af en relativ stor mængde materiale om emnet, og har tilstræbt at støtte alle udsagn i nedenstående fremstilling på to til tre teksters fremlæggelse. Vi er opmærksomme på, at visse tekster kan være skrevet på baggrund af andre tekster, hvilket vi har søgt at korrigere for, ved at være bevidste om dette, og ikke tillægger teksternes udlægning dobbelt vægtning, eftersom de kun afspejler en forfatters vinkel. De steder hvor vi kun har en tekst til at understøtte et udsagn, er denne nævnt i en fodnote. Vi er opmærksomme på, at denne fremgangsmåde ikke er den optimale, men grundet omstændighederne, volumen, mener vi, at den er hensigtsmæssig til belysning af vores problemformulering, som mindre hæfter sig ved specifikke enkelte detaljer end ved tendenser, der består af mange begivenheder.

Som beskrevet ønsker vi at se på en tendens. Vi har valgt en kilde til at perspektivere denne tendens, men hvorvidt kan en kilde, som belyser én begivenhed, berette noget om en udvikling ud fra den betragtning at mange fænomener skaber en udvikling. Forholder det sig sådan, at en begivenhed betinger en udvikling, og ville denne ikke være forekommet, såfremt denne begivenhed ikke havde indtruffet, eller ville udviklingen alligevel forløbe, blot langsommere? Dette er spørgsmål, vi vil diskutere i forbindelse med vores konklusion, men det er et spørgsmål som der ikke findes noget entydigt svar på. Enhver begivenheds betydning er kontekstbetinget og vigtigheden netop denne begivenhed for konteksten er et diskussionsspørgsmål, som afhænger af de tolkende subjekter.

Vores mål med denne fremstilling er selvfølgelig at nå frem til en beskrivelse af "Wie es eigentlich gewesen" Som allerede diskuteret har vi et problem, da vi kun har en kilde at støtte vores udsagn på, og andre tekster med oplysninger om tiden er skrevet af subjekter, hvis fremstillinger er værdiprægede og evt. mangelfulde. Vi iagttager historien ud fra en holistisk synsvinkel, mange faktorer bevirker et fænomen, og vi betragter

forskellen på historiske fremstillinger, som differentierede vægtninger af faktorerne. Da vi søger en tendens og ikke enkelte fænomener, tror vi selv med ovenstående taget i betragtning, at det er muligt at fremkomme med en rimelig tilnærmelse til hvorledes udviklingen er forløbet i middelalderens magtkampe mellem paven og de verdslige herskere.

Kapitel 3: Tiden før Unam Sanctam

Dette kapitel omhandler perioden fra udsendelsen af *Dictatus Papae* i 1075. og frem til 1302, hvor Bonifacius VIII skrev sin bulle *Unam Sanctam*, der er omdrejningspunktet for denne synopsis. Vi vil lægge specielt vægt på perioden hvor Bonifacius skrev sin bulle Clercis *Laicos* i 1296 og op til udsendelsen af *Unam Sanctam*².

Perioden 1000-1300 bliver af mange historikere omtalt som Pavedømmets storhedstid, idet det var spirituelt overhoved over hele den romersk-katolske sfære, og samtidig p.g.a. pavedømmets veludviklede institutioner og store rigdomme var i stand til at være aktør i verdslige og politiske magtkampe. Dette forhold at de så aktivt deltog i de verdslige kongers magtspil, og samtidig ikke ville lade verdslige interferere i kirkelige anliggender, bevirkede at både folk indenfor og udenfor kirken ønskede reformer af pavedømmets handlingsområde

3.1 Pavedømmet styrkes

I 1075 udsendte pave Gregor VII en bulle der hed *Dictatus Papae*³, den indeholdt bla. -retningslinjer om at kun paven kunne indsætte og afsætte biskopper, og samtidig kunne han også afsætte kejseren. I 1077 udbrød en strid mellem pave Gregor VII og den tysk-romerske kejser Henry IV grundet *Dictatus Papae* og især spørgsmålet om indsættelsen af biskopper. Striden kaldes investiturstriden. Enden på striden blev at paven bandlyste kejseren, hvorefter kejseren i tre dage bad paven om tilgivelse. Denne strid og flere af Gregor VII's buller gjorde det klart at pavedømmet indtog en stærk rolle i det middelalderlige samfund. Grunden til at kirken kunne indtage denne rolle, var dels at den havde magt over sjælene, og kunne true med bandlysning, og dels var de gejstlige bedre uddannede og kirken bedre organiseret, end både kejseren og kongernes institutioner.

Striden mellem Gregor VII og Henry IV er ofte blevet brugt som billedet på at paven havde magten over alle verdslige og gejstlige. Men det var *Dictatus Papae*, der formulerede forholdet mellem paven og alle andre, og gjorde det klart at paven var Sankt Peters stedfortræder på jorden. På dette tidspunkt fremstod

---

² Følgende forfattere er benyttet i kapitlet: Bagge, S. 1984. Baraclough, G 1968; Chodorow, S. 1957, Hill B. 1970, Keen. M. 1969, Lynch J. 1992, Morrison k. 1971; Southern. R. 1970.

³ Morrison, K. 1971

pavedømmet som herre over både verdslige og gejstlige, men paven lod kejseren og kongerne om at styre de verdslige anliggender

I 1100 og 1200-tallet udbyggede pavedømmet sit administrationsapparat, dette indebar bl.a. en centralisering af kirken, hvor meget af biskoppernes magt blev lagt direkte ind under paven⁴. I midten af 1100-tallet var der begyndt at komme en voksende kritik både fra gejstlige og verdslige, der mente at paverne var dobbeltmoraliske. idet de prædikede afholdenhed og askese, og selv interesserede sig for verdslige mål; såsom at opnå rigdom og magt D v.s. paverne verdsliggjorde sig i stedet for udelukkende at passe deres hverv som Sankt Peters stedfortræder på jorden.

Omkring år 1200 begyndte paven at opkræve indkomstskatter af de gejstlige, i starten skulle disse penge bruges til at finansiere korstog, med tiden blev disse indtægter brugt til at finansiere mange andre transaktioner end netop korstogene. På dette tidspunkt havde paverne i modsætning til de fleste konger et velfungerende skatteapparat. I 1234 udgiver pave Gregor IX en lovsamling; *Liber extra*. Med den kano-niske lov kom pavedømmet, til at fremstå som den universelle domstol med regler, der omhandlede alle områder af det kristne liv. Alle de betydende paver fra 1159-1303 var jurister, dette bevirkede at paverne koncentrerede sig mere om administrationen af kirken, end den religiøse styring.

Kirken havde på dette tidspunkt mange karaktertræk, som man normalt forbinder med en stat; den havde et veludbygget skatteapparat, egen lovgivning, domstole, jordbesiddelser, en hovedstad, den førte udenrigspolitik såsom korstogene⁵ og den havde repræsentation ved kongernes hoffer. I midten af 1200-tallet var det "pavelige monarki" endelig blevet fastsat. Det var blevet udråbt af Gregor VII i 1075, men blev først da en realitet, i og med at institutionerne var fuldt udbyggede. Pavedømmets styring var i 1200-tallet det mest gennemorganiserede og effektive styringssystem indtil sent i 1800-tallet, dette skyldtes hovedsagelig de love der er omtalt ovenfor⁶.

De verdslige fyrster og kejseren havde i hele perioden konfrontationer med pavedømmet. Efter striden mellem Gregor VII og Henry IV, var der ingen udfordring til paven i gejstlige affærer. Men over verdslige spørgsmål forekom der bl.a. stridigheder mellem pave Innocens IV og kejser Frederik II i midten af 1200-tallet, der faldt ud til pavens fordel. 1200-tallet var også den periode tegningerne til de første nationalstater England og Frankrig opstod, hvilket i vores sammenhæng betød at kongerne ønskede at frigøre sig fra kirkens og pavedømmets snærende bånd, og opnå national suverænitet.

---

⁴ Southern, R 1970

⁵ Korstogsbegrebet blev senere udvandet, da det kom til at omhandle mange af de krige paverne udkæmpede, bl.a. en krig mod Rusland blev karakteriseret som et korstog

⁶ Southern R. 1970

3.2 Optakten til *Unam Sanctam*

I 1296 gik Frankrig og England i krig med hinanden over et stykke land i Sydfrankrig. For at finansiere krigen ønskede begge at opkræve skatter af de gejstlige i de respektive lande. Dette var ifølge Dictatus Papae ikke tilladt, og paven Bonifacius VIII svarede omgående igen med en bullen Clericis Laicos, der bekendtgjorde at verdslige ikke havde ret til at beskatte gejstlige. For at omgå denne bulle besluttede den engelske konge at erklære de gejstlige for fredløse hvis de ikke betalte. Stillet overfor denne trussel, valgte de gejstlige i England at betale skat til kongen. I Frankrig forbød Philip IV de gejstlige at udføre penge af landet. Dette træk var dobbelt, idet han samtidig afskar paven fra store indtægter. Enden blev at paven modstræbende måtte trække sin bulle tilbage og England og Frankrig kunne opkræve skatter af de gejstlige.

I 1301 gennemhullede Philip IV endnu et af pavedømmets grundlæggende principper, nemlig at gejstlige ikke kunne blive dømt ved verdslige retssager. Den franske konge anklagede biskoppen af Pamiers for kætteri og tilskyndelse til oprør. Biskoppen appellerede til paven om en fair kirkeretssag, da han som enhver anden biskop var indsat i embedet af paven. Også i dette tilfælde ignorerede Philip IV Bonifacius' protester mod verdslig indgriben i gejstlige forhold, og resultatet blev at biskoppen blev dømt. Derefter indkaldte Bonifacius alle de franske biskopper til et koncil i Rom, hvor paven med bullen Ausculta fili besluttede, at suspendere Philip IV's ret til at opkræve skat af gejstlige Ausculta Fili var et privat dokument der kun blev sendt til Philip IV, som derefter lavede et tendentiøst referat, og offentliggjorde, det⁷. Referatet blev modtaget med vrede af de franske borgere, og det blev brændt i gaderne. I november 1302 indkaldte Bonifacius VIII til endnu et koncil hvor han offentliggjorde bullen *Unam Sanctam*

Perioden indebar store omvæltninger for kirken. Fra 1077, hvor kejseren kryber for paven, for at få løftet en bandlysning, og frem til 1302, hvor den franske konge ikke længere anerkender pavens overhøjhed, samtidig med at landets borgere også vender sig mod paven. Årsagerne til denne for tilbagegang for kirken og pavedømmet, må tilskrives pavernes indblanden i verdslige anliggender. At paven ikke kun agerede som troens vogter, men også havde interesse i at indsamle rigdomme og involvere sig i verdslige fyrsters krige, bevirkede at folk ikke længere følte at pavens bandlysninger og andre trusler udgjorde virkelige trusler. Løbende var der også en gryende følelse af nationalidentitet, dette indebar at folket var mere tro overfor deres konge, end overfor paven. Dette gav også kongen en sikkerhed, om at folket ville støtte ham, i en eventuel strid med paven

---

⁷ Wood, C 1971

Kapitel 4: Analyse af Unam Sanctam

Vores synopses omdrejningspunkt kilden Unam Sanctam vil i dette afsnit blive analyseret, således at relevansen for vores problemstilling fremgår. Vi vil gennemgå hvorledes Bonifacius VIII argumenterer, og hvilke virkemidler han benytter sig af, samt søge at perspektivere indholdets budskab med den samtidig kilden er skrevet i. Slutteligt vurderes hvorvidt kilden repræsenterer en kontekstbetinget fornuftig politisk handling, og der søges en sammenligning med andres tolkning kilden⁸

Kilden indeholder udsagn om hvordan forholdet mellem gejstlige og verdslige bør være, og kan derfor betragtes som værende af normativ karakter. Kilden er en primær kilde, dvs. at vi formoder, kilden i sin nuværende udformning, er nøjagtig den samme som da den blev skrevet i 1302⁹. Vi er dog opmærksomme på, at den er blevet oversat fra latin til engelsk, hvorved pointer kan være gået tabt. Dette har vi ikke haft mulighed for at korrigere for, men vores opfattelse er at omtalen af kilden og gengivelsen af citater i tekster om emnet, alle efterlader det samme indtryk, som vi får ved, at læse kilden. Ud fra diskussionen i metodeafsnittet om subjektets evne til kun at gengive hvad de leder efter, er vi bevidste om, vores ringe mulighed for at prøve kildens ægthed kan repræsentere en fejlkilde, dog ikke en fejlkilde, som kan få nævneværdig betydning for vores konklusion.

Vi er bevidste om, at kilden er skrevet i fortiden og vi befinder os i nutiden, hvor vi nemt kan komme til at efterrationalisere. Ud fra de indtryk vi konstant modtager som subjekter, og særligt i en længerevarende arbejdsproces som denne, er det umuligt at forholde sig til kilden uden at være forudindtaget. Når vi sidst i analysen søger at komme med en vurdering af udsendelsen af kilden, skulle en sådan helst forekomme uden efterrationalisering, men netop som en vurdering af om vi, i afsenders sted ville have udsendt denne kilde. Ved kun at argumentere ud fra indholdet af kapitel tre søger vi at undgå en efterrationalisering, selvom vi er bevidste om, at en sådan vurdering ikke er umiddelbart realistisk, eftersom vi også kender hændelsesforløbet efter udsendelsen af Unam Sanctam.

Kilden er en pavelig bulle, som repræsenterer pavens holdning, og da paven er kirkens overhoved, repræsenterer den dermed også kirkens holdning, dens indhold har dog ikke retsgyldighed. En bulle er et dokument af normativ karakter, formidlingen af buller kan have forskellige former. Nogle buller er beregnet til offentliggørelse, mens andre buller er breve sendt til enkeltpersoner, såsom Ausculta Fili.

---

⁸ Følgende forfattere er benyttet i kapitlet: Wood, C. 1971, Boase, T. 1933, Dray, W. 1993 Erslev 1911 l. Kjeldstadli, K. -1993, Hill, B. 1970, Ullmann, W. 1965, Sløk, J. 1962

⁹ Se forløbsbeskrivelse

Unam Sanctam blev udsendt i november 1302. Ud fra en traditionel afsender-modtager vurdering, må paven og dermed kirken betragtes som afsender, mens befolkningen i de romersk katolske lande er modtagerne. Særligt mener vi her, at bullen er henvendt til verdslige herskere, der må vurderes til at være bullens egentlige modtagere, da deres position i samfundet er et centralt element i kilden. Selvom bullen selvfølgelig også kunne få betydning for den almindelige befolkning

4.1 Kildens indhold

Ud fra en analytisk betragtning mener vi, at *Unam Sanctam* er opbygget i 5 teser som vil danne udgangspunkt for vores fremstilling i denne indholdsanalyse:

Kirkens enhed

Af bullens indledning fremgår, at der kun er en hellig katolsk kirke uden for hvilken, der hverken er frelse eller tilgivelse for synder. Videre fremgår det af kilden, at der kun er en Gud, en tro og en dåb. Det kristne samfund har en krop og kun et hoved, nemlig Kristus. Hans stedfortræder Peter og dennes efterfølger paven. Vi tolker kilden som en proklamation af kirkens universelle enhed. Dette symboliseres også ved argumenter der er baseret på bibelske referencer. Således fremhæves Noah den ene rorsmand under den store syndflod.

Paven Peters stedfortræder

Flere steder i kilden fremføres påstanden om paven som Peters efterfølger. Kilden fremfører det synspunkt, at alle der ikke bekender sig til paven ikke hører til Kristus' flok. Dette tolker vi som, at hvis man ikke tror på pavens legitimitet, så står man uden for kirken, og dermed uden mulighed for frelse.

Kirkens to sværd og kirkens overhøjhed

Flere steder i kilden proklameres kirkens overhøjhed. Kirken besidder således to sværd, både et verdsligt og et åndeligt. Det verdslige sværd skal bruges for kirken, det åndelige af kirken. Førstnævnte sværd anvendes af konger under gejstlig accept. Det andet sværd er under udøvelse af gejstligheden. Det udtrykkes eksplicit, at det åndelige sværd bør stå over det verdslige. Den gejstlige magt ses i kilden, som værende over den verdslige i værdighed og ædelhed.¹⁰ Af kilden fremgår det synspunkt, at den universelle orden er hierarkisk ordnet. Som anført må det verdslige sværd underordnes det åndelige sværd, verden må indrettes således at de højeste bestemmer over de laveste gennem mellemlid.¹¹ Kilden fremsætter det synspunkt at al magt fast-

---

¹⁰ De to sværd er formuleret af Sankt Augustin i "Gudestaten" ca. år 420

¹¹ Et sådant synspunkt om hierarkisk orden er fremsat Pseudo-Dionysios, Ullmann W 1965 s31

sættes af Gud. De gejstliges såvel som verdslige herskeres magt har altså sit udspring i Guds bestemmelse. Som sådan kilden udtryk for en teokratisk tankegang.

Pavens overhøjhed

Bullen fremfører det synspunkt at hvis en verdslig magt fejler skal den dømmes af den gejstlige magt Ligeledes hvis en gejstlig magt fejler, skal den dømmes af dens overordnede. Den højeste gejstlige magt dvs. paven kan imidlertid ikke dømmes af noget menneske - kun af Gud.

Overhøjhed og pavelig suverænitet

Pavens magt er ikke af jordisk oprindelse, men af guddommelig. At nægte den pavelige overhøjhed er, at modsætte sig Guds bestemmelse. Afslutningsvis slår bullen fast, at kirken kun har et overhoved og at det er nødvendigt for alle mennesker at stå under paven, hvis de vil opnå frelsen.

4,2 vurdering af kilden

Vi mener at Unam Sanctam er opbygget i to hoveddele. I første del fremstilles den kirkelige enhed og pavens position som Sankt Peters stedfortræder. I anden del refereres til den gejstlige overhøjhed og pavens suverænitet. Denne opdeling tolker vi som en taktisk argumentatorisk fremstilling, idet udsagn opstilles så de bekræfter hinanden. Hvis det ene udsagn kan godtages, således også det næste.

Da bevisførelsen i bullen sker på grundlag af bibelske referencer, må en eventuel modargumentation blive et spørgsmål om accept af den fremsatte trosudlægning. I bullen fremsættes det synspunkt at de, der ikke anerkender den pavelige overhøjhed og den gudssatte samfundsorden, modsætter sig Gud, hvilket er kætteri. Dette budskab kan fortolkes, således at de som modsætter sig, sætter sig uden for kirken og dermed det kristne samfund.

Det bibelske referencegrundlag fremgår ved at tesen om den kirkelige enhed understøttes med henvisning til Noah og Syndfloden. Den gejstlige overhøjhed understøttes i Jeremias' profeti om, at kirken er sat over nationer og kongeriger. At der kan være divergerende meninger om Guds fastsættelse af pavens magt-position, afvises under henvisning til at gud har givet Sankt Peter magt, og at paverne er Sankt Peters efterfølgere.

Under fremføringen af synspunktet om den gejstlige overhøjhed bruges der i bullen traditionel kirkelig dogmatik. Således bruger bullen teorien om kirkens besiddelse af de to sværd i fremsætningen af syns-

punkter om det åndelige sværds højere status. Fremsætningen af dette synspunkt kobles sammen med betoningen af nødvendigheden af en hierarkisk ordnet verden, hvor ordenen er gudssat. Brugen af disse termer hviler på ældre forfattere og er traditionelle kirkelige doktriner som havde et samfund styret af kirken som ideal.

Grundet kildens stærke argumentationsform er det næsten umuligt, at fremsætte modargumenter uden at kritisere Gud og Biblen, hvilket er ensbetydende med kætteri. Den eneste mulighed for at modgå bullen er, at henlede opmærksomheden på afsenderen Bonifacius, og argumentere mod hans person f.eks. ved at anklage ham for kætteri, herved bliver bullen ugyldig.

Bullens proklamation af den gejstlige overhøjhed, kan tolkes som et udsagn om, at kirken skal kontrollere den overordnede styring af det kristne samfund; målet og selve budskabet med bullen er således et universelt samfund, efter kirkens anvisning.

4.3 Perspektivering

Vi mener at årsagen til udsendelsen af bullen er striden mellem Bonifacius VIII og Philip IV. Den er skrevet i et forsøg på at gøre det klart for alle, at paven og kirken har den åndelige magt over alle mennesker, både gejstlige og verdslige, og samtidig at verdslige ikke skal blande sig i gejstlige anliggender. Bullen forholder sig intet sted direkte til striden mellem Bonifacius og Philip. Den omhandler universelle principper; retningslinjer der gælder for hele den kristne katolske verden, såsom pavens suverænitet over alle dødelige og nødvendigheden af den enkeltes vedkendelse af tilhørsforhold til kirken for at opnå frelsen, d.v.s. at komme i himlen efter døden. Bonifacius gør det klart, at kirken er samfundets omdrejningspunkt, og at ingen kan blande sig i kirkens anliggender. Samfundet er hierarkisk opbygget, med de gejstlige stående over de verdslige og med paven øverst under Gud. Derved udtrykker Bonifacius at selv ordinære præster står over verdslige konger i nærheden til Gud.

Vi mener at anden halvdel af bullen, hvor Bonifacius omtaler at verdslige er underlagt gejstlige, er skrevet indirekte henvendt til Philip IV, idet situationen jo er at Philip både opkræver skatter gejstlige og dømmer dem ved verdslige domstole, og at Bonifacius' protester hidtil var nytteløse. Det belyses når Bonifacius skriver at verdslige ikke må dømme gejstlige, og her mener vi, at det underforstået er retssagen mod biskoppen af Pamiers der refereres til. Bonifacius ønsker at gøre det klart for den franske konge, at han ikke har ret til at interferere i gejstlige forhold, det det kun tilkommer en højere gejstlig myndighed at dømme gejstlige.

4.4 Sammenfatning

Vi vil her vurdere hvorledes udsendelsen af bullen var en kontekstbetinget fornuftig handling. Bonifacius antog, at folket stadig betragtede ham som Sankt Peters legitime stedfortræder, og da Philip også var troende, kunne han ikke forvente at bullen ville få en så voldsom reaktion. Hvis Bonifacius kunne få vendt stridspunktet i debatten til at dreje sig om religiøse begreber, guds vilje og frelsen, ville hans situation være gunstig.

Problemet er at pavedømmet ikke har opført sig bedre i den verdslige sfære, end de verdslige herskere; det har opført sig ligeså pengegrisk og magtbegærligt; og denne dobbeltmoral er blevet gennemskuet af befolkningen. Kampen er derfor tabt på forhånd, da det for pavedømmet vil være problematisk at overbevise folk om, at det skal have mere magt i samfundet, da det tidligere ikke har vist sig en sådan opgave værdig. Bonifacius bulle fra 1301 *Ausculta Fili*, skabte stor uro i Frankrig, og denne havde en mindre kraftig ordlyd end *Unam Sanctam*. Så hvis vi var Bonifacius' rådgivere ville vi derfor ikke råde ham til at skriv en bulle, som kræver en modreaktion, da en sådan nemt kan give bagslag, og direkte forringe pavedømmets position.

Flere forfattere har behandlet *Unam Sanctam* Disse forfattere er stort set enige i, at formålet med og indholdet i bullen er en proklamation af den pavelige overhøjhed. Der er imidlertid forskellige udlægninger omkring betydningen af bullens indhold. Jean Rivière¹² tenderer til den anskuelse, at bullen i indhold er baseret på ældre forfattere og at den er traditionel. Bullen anses ikke for at bringe betydeligt nyt og anses ikke som værende anstødelig. T.S.R. Boase¹³ anfører at bullen har referencer til samtidige forfattere¹⁴. Boase tolker bullens betydning til at være mere radikal, da den er en kraftig proklamation af den pavelige overhøjhed samtiden kan kun bifalde budskabet eller gøre oprør; bullen kan ikke passere ubemærket, og der er ikke levnet plads for kompromis.

Vi mener, at Rivière ikke i tilstrækkelig grad inddrager kontekst for bullens udsendelse i sine slutninger. Vi er dog enige at indholdet er ret traditionelt. Vi er enige med Boase i at en så entydig proklamerings af pavelig overhøjhed må afstedkomme en reaktion.

Forud for udsendelsen af *Unam Sanctam* har der været strid mellem Bonifacius og Philip. Derudover har der været en almen tendens til en svækkelse af kirkens magtposition. Bonifacius mulige kalkulation kan

---

¹² Rivière. J. 1926

¹³ Boase. T. 1933

¹⁴ Mest betydende er Giles de Rome, Bonifacius' rådgiver

derfor ses dels som en reaktion på Philips aktioner mod kirkelige rettigheder og dels som et forsøg på at reetablere kirkens magtposition.

Unam Sanctam kan opfattes som et forsøg på at bevare kirkens magtposition. Herudover var der for kirken betydelige økonomiske interesser på spil. Verdslig beskatning af gejstlige kunne udgøre en trussel mod det kirkelige indtægtsgrundlag. Som det er fremgået var kirkens autoritet svækket i almen forstand som en tendens i den foregående periode. Endvidere var konflikten med Philip eskalerende i perioden umiddelbart op til udsendelsen af bullen. Bonifacius' udsendelse af bullen var derfor en risikabel politisk manøvre, som det fremgår af andre historikers tolkninger.

Kapitel 5: Tiden umiddelbart Efter Unam Sanctam.

I dette afsnit belyses de for vores problemformulering vigtige reaktioner, hvorledes forholdet ændrede sig mellem gejstlige og verdslige, umiddelbart efter udsendelsen af *Unam Sanctam*¹⁵.

Som allerede beskrevet ovenstående mener vi, at *Unam Sanctam* var adresseret til Philip IV, af dennes reaktioner afspejles dette også. Philip samlede sit bagland i Frankrig og sikrede sig landets gejstlige og verdsliges støtte hvorefter han anklagede Bonifacius for bl.a. kætteri.

Bennett D. Hill¹⁶ beskriver hvorledes Philip prøver at være imødekommende overfor Bonifacius, men at denne blot svarer, at Philip allerede kan betragte sig som bandlyst, da han har lagt sig imellem Rom og de gejstlige i Frankrig. Philip kan kun hjælpe sig selv ved hurtigst muligt, at løslade stridens emne biskoppen, og indordne sig under de i *Unam Sanctam* givne retningslinjer. Udover positionen som åndeligt overhoved havde Bonifacius mindst to fordele, som kan bestyrke hans handling; den franske hær havde sommeren 1302 lidt et stort nederlag ved Flandern. og han havde indgået en aftale med Kejser Albert af Østrig om støtte i tilfælde af konflikt Disse to omstændigheder kan endvidere have bevirket at Bonifacius ikke har følt sig truet af Philip.

Philip gjorde det modsatte af hvad Bonifacius måtte have forventet. Under dække af anklagen om kætteri samlede han støtter i Italien. Kardinaler og banker som var utilfredse med Bonifacius, allierede sig med Philip. Philip havde således alt parat, et enigt bagland, med støtte fra alle dele af samfundet og allierede i

---

¹⁵ Følgende forfattere er benyttet i kapitlet. Bagge. S. 1984, Boase. T 1933, Chodorow. S 1957, Hill B 1970, Lynch. J 1992

¹⁶ Hill. B. 1970

Italien. Philip behøvede således kun at bringe paven til Frankrig, og der holde en retssag; hvor paven kunne dømmes. Bonifacius' støtte, Kejser Albert forholdte sig neutral.

Bonifacius opholdt sig i Anagni uden for Rom, og var tilsyneladende ikke forberedt på begivenhederne. Philips mænd og de italienske allierede overfaldt byen hvor Bonifacius opholdt sig. Uden brug af betydelig magt blev byen indtaget og Bonifacius blev taget som gidsel. I tre dage holdtes han fanget, mens man forberedte sig på afrejsen til Frankrig. Men alle var ikke lige utilfredse med Bonifacius, og det lykkedes byens indbyggere at rejse sig mod besættelsesmagten og befri paven. Han blev bragt til Rom, men døde 3 måneder efter af chok og udmattelse.

Selvom der ikke havde været brug af nævneværdig vold og Philip ikke selv var til stede, må han dog betegnes som ansvarlig for Bonifacius' død. Hans mænd handlede på hans ordre, han opretholdt kætteri-anklagen imod Bonifacius efter dennes død og forlangte at kirken skulle tage stilling til tiltalen, hvilket dog aldrig blev gjort.

Begivenheden der førte til Bonifacius' død vidner om, hvilken overensstemmelse *Unam Sanctam* havde med samtiden. Dens opstillede ideal eksisterede ikke, gejstlige var internt splittede og verdslige styrede og dirigerede udviklingen. At Bonifacius selv troede på kirkens rolle som den fremstilles i bullen, vidner hans arrogante afvisning af Philips mæglingsforsøg og hans lette tilfangetagelse om.

Visionen om kirkens overherredømme blev aldrig senere formuleret af en pave, den var et levn fra fortiden, og Philips handling havde gjort den til skamme og svækket kirkens autoritet. Bemærkelsesværdigt er det, at al diskussion om bullen *Unam Sanctam* ophører med Bonifacius' død. Den burde, som alle andre pavebreve, blive betragtet som et udslag af kirkens holdning; men bliver her opfattet som Bonifacius' personlige holdning og dør med ham. I vores tilgængelige materiale findes ingen redegørelse for personer, som har taget Bonifacius' holdninger og videreført en kamp mod de verdsliges indflydelse i de gejstliges sfære. Philip opretholdt kætteri anklagen, hvilket sikkert har virket præventivt. At alle i Rom er blevet overbevist om kirkens svage position ud fra en begivenhed virker besynderligt, det afspejler muligvis det chok det var for kirken, at den ikke, befandt sig i sin forhenværende magtposition.

Et nok så centralt spørgsmål er, om Philip havde indflydelse på valget af den næste pave Indirekte må hans behandling af Bonifacius have haft betydning, men direkte betydning kan der i vores materiale ikke spores vidnesbyrd om. Paven valgtes og vælges i dag af et to tredjedels flertal blandt kardinalerne, og da Philips støtter blandt kardinalerne var blevet bandlyst var der ingen åbenlyse støtter af Philip blandt kardinalerne. Disse har dog sikkert haft til hensigt at vælge en pragmatisk pave, som ikke gentog Bonifacius' handling, og som kunne accepteres af Philip, herved blev yderligere ydmygelse undgået, og en genetablering af tabt auto-

ritet overfor verdslige herskere søgtes ikke. Den næste pave blev Benedict XI, en from og besindig pave, som bevarede embedet i to år, hvorefter han døde. Diplomatsk anklagede han kun Philips mænd og ikke Philip for overgrebet på Bonifacius.

I 1305 indsattes en fransk pave Clement VI. Han havde forholdt sig neutral i kampen mellem Philip og Bonifacius, og havde i striden mellem Bonifacius og Philip vist sig neutral og dermed uafhængig af Philip, selvom han var fransk

Kapitel 6: Tiden efter Unam Sanctam

I dette afsnit vil vi beskrive hvorledes udviklingen i magtforholdet mellem pavedømmet og de verdslige herskere, forløber i tiden efter de umiddelbart første reaktioner på Unam Sanctam, fra 1305 til ind i 1400-tallet¹⁷

Pave Clement V nåede aldrig i sin tid som pave at besøge Rom. Han blev kronet i Frankrig og i 1309 bosatte han sig i Avignon. Italien gennemlevede en meget urolig tid, hvor pavedømmet ikke kunne kontrollere sine italienske besiddelser Grundet urolighederne fandt paven det sikrere at afvente situationen og midlertidigt opholde sig i Avignon, som hørte til pavedømmets besiddelser. Samtidig med at Avignon var sikrere for paven end Rom, var det også en gestus mod Philip og en anerkendelse af hans magt, da Avignon grænsede op til det daværende Frankrig og dermed var paven i mere end symbolsk betydning nærmere Frankrig. Udover selv at være fransk. øgede Clement den franske indflydelse ved pavehoffet, ved at udnævne franske kardinaler på bekostning af Italienske. Da det er kardinalerne, som udpegede en ny pave, fik dette betydning for valget af paver, som alle frem til 1378 var franske. Endvidere mistede pavedømmet den indflydelse i Italien, som italienske kardinaler før skabte.

I tiden 1305 til 1378 eksisterede der kun få store uoverensstemmelser mellem pavedømmet og de verdslige herskere. Den væsentligste var pavens bandlysning af kejser Ludvig af Bayern i 1328; denne støttede åbenlyst kræfter i Italien, som modarbejdede pavens interesser, og dermed en tilbagevenden til Rom. Kejseren anklagede paven for kætteri, men nogen egentlig løsning på konflikten opstod ikke, den gik i sig selv.

Frankrig opnåede ikke nogen direkte indflydelse over paven. Men den indirekte indflydelse var betydelig. Efter episoden med Bonifacius søgte paverne ikke at provokere Philip, hvilket f.eks. kunne frygtes at føre til en direkte intervention Pavens beslutninger var i perioden gunstige mod Frankrig, og det blev den generelle opfattelse, at paven var styret af Frankrigs konge. Med udnævnelsen af pave Clement VI, blev denne på-

---

¹⁷ Følgende forfattere er benyttet i kapitlet. Barraclough, G 1968, Clark G 1972, Chodorow S 1957, Lynch, J 1992, Southern, R 1970, Thomson, J 1980, Ullmann, W 1948

stand synliggjort da han havde tjent ved det franske hof i mange år. Frankrigs indflydelse blev dog mindsket, da hundredårskrigen franske nederlag fik betydning for kongens prioritering af sine interesser.

I perioden opstod en generel utilfredshed med paven og øvrige gejstliges måde at håndtere deres åndelige hverv på. I lande, der ikke sympatiserede med Frankrig herskede der utilfredshed med pavens tilhørsforhold. Pavedømmet brugte store summer på krigsførelse i Italien, og disse penge blev indtjent ved kirkeskat og et eksploderende salg af blandt andet afladsbreve og gejstlige embeder. Brugen af pengene og gejstliges tiltagende luksuslevemåder gav et billede af en verdsliggjort kirke som skabte utilfredshed i befolkningen og blandt gejstlige.¹⁸ Dermed mindskedes pavens legitimitet, hvilket gjorde magtmidlet bandlysning mindre effektivt, og et generelt ønske om at gejstlige kun skulle beskæftige sig med åndelige anliggender etableredes. Pestens voldsomme hærgen i 1348-51, blev bl.a. tolket som guds straf af folket, fordi gejstlige levede syndigt, med verdslige mål.

6.2 Det store skisma

Paven vendte' 1377 tilbage til Rom, da forholdene der havde stabiliseret sig til dennes fordel. Pave Urban VI blev valgt i Rom i 1378, men efter kun kort tid i pavesædet, fortrød de franske kardinaler valget, og valgte en ny pave, som bosatte sig i Avignon. Der eksisterer flere mulige forklaringer på, hvorledes dette skisma opstod. Flere tekster beretter at kardinalernes utilfredshed skyldtes, at paven mindskede deres indflydelse på kirkens styring, og samtidig mindskede deres økonomiske indkomst. De franske kardinaler begrundede deres beslutning med, at det første valg af italieneren Urban var blevet presset igennem af trusler fra den italienske befolkning, som ønskede en italiensk pave, samt at paven generelt var uduelig¹⁹. At karakterisere et valg som ugyldigt noget tid efter at det er foretaget, retfærdiggør ikke handlingen, men beskrivelsen af Urban som uduelig pave er en rimelig begrundelse for at afsætte ham, at kun de franske kardinaler havde en sådan opfattelse virker dog mærkeligt. Hvilken af ovennævnte grunde, der er den rigtige kan vi ikke fastsætte, men vigtigst, ud fra problemstillingen, er klarlægge betydningen af skismaet. Europa blev delt i to lejre, pro- og anti-fransk alt efter tilhørsforhold i hundredårskrigen. Paven i Avignon, en fætter til Frankrigs konge, blev støttet af Frankrigs allierede i hundredårskrigen, og paven i Rom af Englands allierede.

Frustrationerne over den splittede kirke, viste sig i befolkningen i en almen utilfredshed med kirken som institution, og paven i særdeleshed. Der opstod ligeledes en åbenlys uenighed mellem de parter som kunne løse skismaet. De to paver var genstridige og ønskede ikke at opgive deres embede, så det blev et

---

¹⁸ William af Ockham m.fl. kritiserede offentligt kirken

¹⁹ Ullmann, W 1948

samarbejde mellem de verdslige herskere og kardinalerne, der løste skismaet, da selve kristendommen som religion var ved at miste sit tag i befolkningen, hvilket var et problem for magthaverne. Paven og kardinalerne havde brug for troen til at legitimere deres magtposition og de verdslige herskere brugte religionen til at bevare den eksisterende samfundsorden. Kritikere vandt frem og specielt i Tyskland fik nye religiøse bevægelser stor tilslutning. Oprørsbevægelsen ledet af Jan Hus²⁰ udgjorde en potentiel trussel mod den tyskromerske kejser Sigismund, hvilket medvirkede til at kejseren var særdeles interesseret i at opnå en løsning på skismaet, og samle befolkningen om kristendommen.

Løsningen på skismaet kom ved kirkemødet i Konstans i 1414-1418, hvor de verdslige herskere og kardinalerne nåede frem til en løsning, således at der for eftertiden kun var en pave i Rom. Det var de styrende elementer i samfundet som skabte denne løsning af praktiske grunde; redde kristendommen som de havde behov for. Målet var at samfundet skulle fungere som før skismaet - ikke en reform af kirken. Aktørerne som skabte løsningen afspejlede hvem der havde magten.

Kirken forsøgte ikke at blande sig i den verdslige sfære og havde begrænset kontrol med de gejstlige. Kun i Italien, hvor der ingen magtfuld konge var, havde kirken indflydelse, dog blot som en anden verdslig fyrste. I andre lande i Europa, havde kongerne kontrollen med de gejstlige, og den nationale kirke var en realitet, sammen med en stigende national selvbevidsthed, som bl.a. skismaet og hundredeårskrigen havde været med til at skabe.

Kirkerådet blev en magtinstans indenfor den gejstlige verden, det blev den overordnede myndighed og skulle mødes mindst en gang hvert tiende år. Pavens handlen var hæmmet af en frygt for sanktioner fra kirkerådet. Pavens ret til bestemmelse over kirkeembeder, regionalt og nationalt mindskedes, samt indkrævning af kirkeskat og juridiske forhold ændredes til nationale herskeres fordel; paven kom derfor svækket ud af skismaet.

I et forsøg på at imødegå kritik af pavedømmets verdsliggørelse samledes kirkerådet i Basel i 1431-1449. Formålet var at reformere kirken indefra. men det lykkedes ikke at nå nogen enighed, og situationen forblev uforandret. Nye retninger inden for kristendommen vandt frem på en kritik af det bestående system og kirkens verdsliggørelse. som senere førte til reformationen, da kirken ikke viste vilje til at imødegå denne kritik konstruktivt. Der opstod en ny form for alliance mellem kirken og verdslige herskere i kampen mod de oprørske bevægelser, som truede det bestående. Alliancen var et produkt af kirkens accept af sin position i samfundet, at den ikke stod over de verdslige herskere, men var en af dem.

---

²⁰ Jan Hus ledede en religiøs oprørsbevægelse i Böhmen i starten af 1400-tallet

Generelt mister kirken og paven indflydelse i tiden efter 1305. Kun i Italien etableres en magtsituation som verdslig hersker og styrer af samfundet. Kirkens indflydelse i andre lande mindskes betydelig, til fordel for de verdslige herskere. Kirken forstod ikke at følge med udviklingen og konsekvensen blev en mindre indflydelse over de nationale kirker, samt en senere tros-delning af Europa.

Kapitel 7: Konklusion

Vi har gennem udarbejdelse af denne synopsis beskrevet hvorledes bullen *Unam Sanctam* indvirker udviklingen af magtforholdet mellem paven og verdslige herskere. Vi har undersøgt hvorledes den passer ind i den udviklingstendens, som den er en del af samt hvorledes udviklingen, er efter udsendelsen af bullen.

I tiden fra 1075 til 1302 har paven sin storhedstid, således bliver der i 1075 formuleret idealer for hvorledes kirken skal indgå i og styre samfundet I magtkampe med verdslige herskere er paven stærk, og i midten af perioden når paven sin magt sit maksimum, hvor de verdslige institutioner er underlegne. I situationen op til 1302 anes en nedgang i pavelig indflydelse i den verdslige sfære, paven har problemer med at styre de store nationale konger, og kulminationen kommer med udsendelsen af *Unam Sanctam*.

Reaktionen på bullen kommer uventet på Bonifacius VIII, og må betegnes som begyndelsen på en ny tendens i forholdet mellem paven og de verdslige herskere. Kirken bliver nu brugt i kongernes indbyrdes kamp mod hinanden, og mister helt den indflydelse den før havde i den verdslige sfære. Kirken har problemer nok med at holde sammen på kristendommen, der møder massiv modstand som en reaktion på kirkens indre stridigheder og kritik af dens udfoldelser i den verdslige sfære.

Udviklingen i magtforholdet mellem paven og de verdslige herskere er over hele perioden forløbet som en forskydning i magten over den verdslige sfære til de verdslige herskeres fordel, med tiden omkring udsendelsen af *Unam Sanctam* som vendepunkt.

Relevant er det således at undersøge *Unam Sanctams* indvirkning på historiens gang, er udviklingen betinget af udsendelsen af netop denne bulle. Som beskrevet i metodeafsnittet, er begivenheder altid kontekstbetingede, og svaret findes derfor i konteksten. Havde Bonifacius ikke udsendt *Unam Sanctam*, havde han sandsynligvis skrevet en anden bulle. Ligesom de andre nævnte buller i kapitel tre, ville en sådan have bragt ham på kollisionskurs med de verdslige herskere, og udviklingen ville have forløbet nogenlunde ligeledes. Men hvis vi nu antager, at Bonifacius ikke skrev flere buller

i sin tid som pave, hvorledes havde udviklingen så forløbet. Kongernes stigende ønske om at styre deres nationalstater uden indblanding fra kirken, var allerede blevet præsenteret i reaktionerne på bullen *Ausculda Fili*, og kirkens indflydelse var allerede nedadgående udenfor dens egne besiddelser. Vi har ikke kunnet finde tegn på at udviklingen kunne forløbe anderledes, til kirkens fordel, og vi må formode, at såfremt *Unam Sanctam* ikke var blevet udsendt, ville udviklingen alligevel være forløbet som ovenstående tendens beskriver. *Unam Sanctam* satte sagen på spidsen og det er muligt, at hvis situationen ikke var blevet presset ud i den direkte konfrontation. som bullen søger, havde forskydningen i magtforholdet forløbet langsommere.

Gennemgangen af episoden med Bonifacius og Philip har hjulpet vores historiske forståelse af begivenheder. ud fra et efterrationaliserings perspektiv forekommer baggrunden for en hændelse simpel, begivenheden indtraf, pga. visse faktorerers indvirken. Men en begivenhed er særdeles svær at forudsige inden den forekommer, hvilke faktorer skal tillægges vægt, og får betydning for udviklingen. At Bonifacius således burde kunne forudsige at hans bulle blev hans egen undergang, sådan som mange historikere fremstiller situationen, mener vi ikke er en hensigtsmæssig tolkning af begivenhederne. Hvem kunne forestille sig at kirkens øverste overhoved, den person på jorden, som stod nærmest Gud, skulle blive udsat for en så gemen forbrydelse som kidnapning. Det var helt utænkeligt, særligt fra Bonifacius synsvinkel, men hans rådgivere burde have anet uråd, og være i stand til at betragte situationen fra to vinkler.

Litteraturliste

Følgende breddeværker opgives Nordborg, Michael: Den Dynamiske Middelalder Forlaget Per Kofoed Aps, København 1987 Lunden Kåre: Aschehous Verdenshistorie Bind VI, Europa i Krise 1300-1500 H. Aschehoug og Co. (W. Nygaard) Oslo 1984 I udarbejdelsen af synopsen er indgået følgende værker: Arvidsen Håkon m.fl.: Magt og mentalitet Roskilde Universitetsforlag, Roskilde 1995 Bagge, Sverre: Politikens Verdenshistorie bind 9 Politikens Forlag A/S, København 1984 Barraclough, Geoffrey: The Medieval Papacy Thames and Hudson, London 1968 Boase T.S.R.: Boniface VIII Constable Co Ltd, London 1933	Clark, Sir George: Early Modern Europe form 1450 to 1720 The University Press, Oxford 1972 Chodorow, Stanley & Hoyt, Robert S. Europe in the Middle Ages Harcourt Brace Jovanovich Inc, USA 1957 Dray, William H: Philosophy of History Prentice Hall Inc. New Jersey 1993 Erslev, Kristian: Historisk Teknik Den danske historiske forening, København 1911 Hill, Bennet D: Church and State in the Middle Ages John Wiley & Sons Inc, USA 1970 Keen, Maurice: The Penguin History of Medieval Europe Penguin books Ltd 27 Wright Lane, London 1969 Kelly, J.N.D.: The Oxford Dictionary of Popes Oxford University Press, Oxford 1986

Kjeldstadli, Knut: Fortida er ikke hva den en gang var
Universitetsforlaget, Oslo 1993

Lynch, Joseph: The Medieval Church
Longman publishing, UK 1992

Morrison, Karl F.: The Investiture Controversy
Holt, Rinehart and Winston, Chicago 1971

North, Douglas & Thomas, Robert Paul
The rise of the Western World
Cambridge University Press, 1973

Rivière, Jean
Le problème de l'église et de l'état au temps de Philippe le
bel, Honoré Champion, Paris 1926
Findes i uddrag i "Philip the Fair and Boniface VIII af Charles
Wood

Southern, R.W.: Western Society and the church in the
Middle Ages
Penguin Books Ltd, Middlesex, England 1970

Sløk, Johannes m.fl.: De europæiske ideers historie
Gyldendal, København 1993

Thomson, John A.F.: Popes and princes 1417-1517
George Allen & Unwin Ltd, London 1980

Ullmann Walter, A history of Political Thought in the Middle
Ages
Penguin books Ltd, Middle sex, England 1965

Ullmann Walter: The origins of the Great Schism,
Archon Books, 1948

Wood Charles T: Philip the Fair and Boniface VIII
Holt, Reinhart and Winston, Dortmund College 1971

Begrebsafklaring

Gejstlig	Alle kirkens folk, fra munke og landsbypræster og op til kardinaler og pa- ven.
Verdslige herskere	Jordbesiddere m.m. I denne synopsis kongerne og den tysk-romerske kej- ser.
Magtkamp	I synopsisen bruger vi begrebet magtkamp om den situation hvor de to aktø- rer prøver at tvinge deres indflydelse igennem, ved bl.a. vold, penge reli- giøs indflydelse osv. Vi har valgt ikke at diskutere forskellige magttheo- retikers opfattelse af magt, da dette ligger uden for denne opgaves hensigt

BILAG

Unam Sanctam is unquestionably the most famous bull issued by BONIFACE VIII, if not by any pope. Its language is both stately and lucid, but the clarity with which it is seemingly written has tended to disappear under scholarly scrutiny. Wide differences of opinion have been voiced over Boniface's intentions in the document, and even those who agree on its meaning have had violent differences over the reasons for its hostile reception in France. In analyzing this bull, therefore, the reader should be sensitive both to Boniface's probable purpose and to Philip's likely reaction.*

Boniface VIII

Unam Sanctam

That there is one holy, Catholic and apostolic church we are bound to believe and to hold, our faith urging us, and this we do firmly believe and simply confess; and that outside this church there is no salvation or remission of sins, as her spouse proclaims in the Canticles, "One is my dove, my perfect one. She is the only one of her mother, the chosen of her that bore her" (Canticles 6:8); which represents one mystical body whose head is Christ, while the head of Christ is God. In this church there is one Lord, one faith, one baptism. At the time of the Flood there was one ark, symbolizing the one church. It was finished in one cubit and had one helmsman and captain, namely Noah, and we read that all things

*Brian Tierney, *The Crisis of Church & State 1050-1300*, © 1964. Reprinted by permission of Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey. Pp. 186-189.

"My sheep" in general, not those or those, whence he is understood to have committed them all to Peter. Hence, if the Greeks or any others say that they were not committed to Peter and his successors, they necessarily admit that they are not of Christ's flock, for the Lord says in John that there is one sheepfold and one shepherd.

We are taught by the words of the Gospel that in this church and in her power there are two swords, a spiritual one and a temporal one. For when the apostles said "Here are two swords" (Luke 22:38), meaning in the church since it was the apostles who spoke, the Lord did not reply that it was too many but enough. Certainly anyone who denies that the temporal sword is in the power of Peter has not paid heed to the words of the Lord when he said, "Put up thy sword into its sheath" (Matthew 26:52). Both then are in the power of the church, the material sword and the spiritual. But the one is exercised for the church, the other by the church, the one by the hand of the priest, the other by the hand of kings and soldiers, though at the will and suffrage of the priest. One sword ought to be under the other and the temporal authority subject to the spiritual power. For, while the apostle says, "There is no power but from God and those that are ordained of God" (Romans 13:1), they would not be ordained unless one sword was under the other and, being inferior, was led by the other to the highest things. For, according to the blessed Dionysius, it is the law of divinity for the lowest to be led to the highest through intermediaries. In the order of the universe all things are not kept in order in the same fashion and immediately but the lowest are ordered by the intermediate and inferiors by superiors. But that the spiritual power

excels any earthly one in dignity and nobility we ought the more openly to confess in proportion as spiritual things excel temporal ones. Moreover we clearly perceive this from the giving of titles, from benediction and sanctification, from the acceptance of this power and from the very government of things. For, the truth bearing witness, the spiritual power has to institute the earthly power and to judge it if it has not been good. So is verified the prophecy of Jeremiah [1.10] concerning the church and the power of the church, "Lo, I have set thee this day over the nations and over kingdoms" etc.

Therefore, if the earthly power errs, it shall be judged by the spiritual power, if a lesser spiritual power errs it shall be judged by its superior, but if the supreme spiritual power errs it can be judged only by God not by man, as the apostle witnesses, "The spiritual man judgeth all things and he himself is judged of no man" (1 Corinthians 2:15). Although this authority was given to a man and is exercised by a man it is not human but rather divine, being given to Peter at God's mouth, and confirmed to him and to his successors in him, the rock whom the Lord acknowledged when he said to Peter himself "Whatsoever thou shalt bind" etc. (Matthew 16:19). Whoever therefore resists this power so ordained by God resists the ordinance of God unless, like the Manicheans, he imagines that there are two beginnings, which we judge to be false and heretical, as Moses witnesses, for not "in the beginnings" but "in the beginning" God created heaven and earth (Genesis 1:1). Therefore we declare, state, define and pronounce that it is altogether necessary to salvation for every human creature to be subject to the Roman Pontiff.

Paverækken 1073-1503

Gregory VII, 1073-1085
(Clement III, 1080 and 1084-1100)
Victor III, 1086-1087
Urban III, 1088-1099
Paschal II, 1099- 1118
(Theodoric. 1100)
(Albert, 1102)
(Sylvester IV. 1105-1111
Gelasius III, 1118-1119
(Gregory VII, 1118--1121)
Calixtus III 1119-1124
Honorius III 1124-1130
Innocent III, 1130-1143
(Anacletus III, 1130-1138)
Celestine III, 1143-1144
Lucius III, 1144-1145
Eugenius III 1145-1153
Anastasius IV, 1153-1154
Adrian IV, 1154-1159
Alexander III, 1159-1181
(Victor IV, 1159-1164)
(Paschal III, 1164-1168
(Calixtus III, 1168-1178)
(Innocent III, 1179-1180)
Lucius III, 1181-1185
Urban III, 1185-1187
Gregory VIII, 1187
Clement III, 1187-1191
Celestine III, 1191--1198
Innocent III, 1198-1216
Honorius III, 1216-1227
Gregory IX, 1227-1241
Celestine IV, 1241
Innocent IV, 1243-1254
Alexander IV. 1254-1261
Urban IV, 1261---1264
Clement IV, 1265-1268
Gregory X. 1271--1276
Innocent V. 1276
Adrian V, 1276
John XXI, 1276-1277
Nicholas III 1277-1280
Martin IV, 1281-1285
Honorius IV, 1285-1287
Nicholas IV, 1288-1292
Celestine V, 1294
Boniface VIII, 1294-1303
Benedict XI, 1303-1304
Clement V, 1305-1314
John XXII, 1316-1334
Benedict XII, 1334-1342
Clement VI, 1342-1352
Innocent VI, 1352-1362
Urban V, 1362-1370
Gregory XI, 1370-1378
Urban VI, 1378-1389
Clement VII, 1378-1394
Boniface IX, 1389-1404
Benedict XIII, 1394-1423
Innocent VII, 1404-1406
Gregory XII, 1406-1415
(Alexander V, 1409-1410)
(John XXIII, 1410-1415)
Martin V, 1417-1431
(Clement VIII, 1423-1429)
(Benedict XIV, 1425-1430?)
Eugenius IV, 1431-1447
Felix V, 1439-1449)
Nicholas V, 1447-1455
Calixtus III, 1455-1458
Pius II. 1458-1464
Paul II. 1464-1471
Sixtus IV, 1471-1484
Innocent VIII, 1484-1492
Alexander VI, 1492-1503

Studieforløbsbeskrivelse

Projekttitlet Clerici et Laici, en analyse af forskydningen i magtforholdet mellem gejstlige og verdslige i middelalderen, belyst gennem pavebullen Unam Sanctam

Udarbejdet af
Mikael Lassen
Christian Rohmann
Jan Boisen

Vejleder: Lennart Berntsson

Dette er en synopsis på første modul af historie
Breddeværkerne dækker perioden 1300-1500 i europæisk middelalder.

Følgende breddeværker opgives:
Nordberg, Michael: Den dynamiske middelalder
Forlaget Per Kofoed Aps, København 1987

Kåre Lunden, Aschehous Verdenshistorie Bind VI, Europa i Krise 1300-1500
H Aschenhoug og Co, Oslo 1984

Personlige Studiecurriculae

Mikael Lassen

Bestået den samfundsvidenskabelige basisuddannelse 1995

Beståede eksamener

Projekt 1. år, sommer 1994	FN i forandring om reformation af Sikkerhedsrådet
Projekt 2. år, sommer 1995	Baila con Tiburones, Politiske og økonomiske strategier i Nicaragua fra 1979

Essay-prøve januar 1994
Statistik, december 1994

Kurser der er fulgt på basisuddannelsen

1. år	Politologi, økonomi, sociologi
2. år	Videnskabsteori, TVK-kursus, statistik, grøn økonomi

I dette semester er følgende kurser fulgt
Kursus i biblioteks og håndbogsbenyttelse
Kursus i historisk metode.

Seminarrækken individ og samfund i middelalderen

Christina Rohmann

Bestået Den samfundsvidenskabelige Basisuddannelse i sommeren 1994

Meritoverført fra HA studiet og påbegyndt Den samfundsvidenskabelige basisuddannelse andet år 1993. Eftersom jeg havde bestået en del eksamener på HA, behøvede jeg kun at deltage i følgende kurser

Videnskabsteori, politologi og sociologi (bestået essay i 1994)

Projekt på andet år: Stat og interesser. Et projekt om interessers inddragelse i retskildeprocesser.

Deltaget i følgende kurser på første modul Historie

Kursus i biblioteks og håndbogsbenyttelse

Kursus i historisk metode

Seminarrækken Individ og samfund i middelalderen.

Jan Boisen

Deltaget i følgende kurser på første modul af Historie

Afslutning af den samfundsvidenskabelige basisuddannelse i 1989

Godkendte kurser

Kursus i politologi

Kursus i sociologi

Kursus i økonomi

Kursus i praktisk statistik

Kursus i videnskabsteori og metodelære

Tværvideenskabeligt kursus vedr. miljøforhold

Kursus i teoretisk statistik (ekstern censor)

Der er afholdt eksamener i følgende projektrapport

1) Betragtninger over Nazismens opståen og Kriseløsning

2) Miljø og Økonomi – Hvad er sagen? Et projekt om kapitalistisk økonomi, kemisk industri og forureningsproblemer vedrørende KVK's produktion af plantebeskyttelsesmidler

I det semester er følgende kurser fulgt

Kursus i biblioteks og håndbogsbenyttelse

Kursus i historisk metode

Seminarrækken Individ og samfund i middelalderen

Forløbsbeskrivelse

Dette projekt tog sin begyndelse i midten af september. En klynge på otte mennesker var blevet dannet med interesser for problemstillinger, der angik forholdet mellem verdslige og gejstlige. Efter indledende diskussioner var erkendelsesinteresserne delt i to forskellige retninger. Halvdelen af klyngen var overvejende interesseret i idehistoriske forhold og belysning af betydningen af tænkere som William af Ockham og Machiavelli. Den anden halvdel af klyngen var interesseret i ud fra en politologisk tilgangsvinkel at belyse magtkampe og forskydninger i magtforholdet mellem gejstlige og verdslige. Sidstnævnte halvdel bestående af fire personer dannede en gruppe. Udgangspunktet for dette projektarbejde var en interesse for den politiske magtkamp verdslige og gejstlige i senmiddelalderen. I starten gik overvejelser i retning af, at undersøge forhold op og omkring reformationen for herved, at belyse et paradigmeskift, den todelte kirke og opkomsten af en mere moderne samfundsform. I den fase blev der dels læst et breddeværk, samt litteratur om kirken. I begyndelsen af oktober fik vi ved et vejledermøde den opfattelse, at studie af flere dybdeværker var nødvendig for nærmere afklaring af problemstillingen. Vi gik i gang med at læse litteratur om udviklingen i 1400-tallet. Læsningen af litteratur blev fulgt op med udarbejdelse af referater som skulle anvendes til internt brug.

Med hensyn til synopsens fremstillingsform gik vores overvejelser i retning af at fremstillingen skulle tage en form, hvor enkelte kapitler ville være udfoldet, mens andre kun fandtes i stikordsform. Læsning af- og arbejde med litteratur om udviklingen i 1400-tallet førte os til en erkendelse af det hensigtsmæssige i, at beskue problemstillingen ud fra en anden belysningsvinkel end opkomsten af reformationen og fremkomsten af en mere moderne samfundsform. Vores overvejelser gik nu i retning af, at undersøge betydningen af det store skisma.

Udgangspunktet for vores videre undersøgelser som de forelå ultimo november til den interne evaluering var, at belyse betydningen af det store skisma i forhold til udviklingen af magtforholdene mellem verdslige og gejstlige. Vores overvejelser med hensyn til synopsens fremstilling tenderede nu mere i retning af, at denne skulle udformes som et mindre projekt med 3-4 fuldt udformede kapitler

Såvel den planlagte fremstillingsform som en manglende afklaring af problemstillingen var kritikpunkter under den interne evaluering. Samtidig blev der sat spørgsmål ved vores fokusering på det store skisma i relation til en belysning af udviklingen i magtbalancen mellem verdslige og gejstlige, da det store skisma mere var udtryk for en indre splittelse af kirken, end en magtkamp mellem verdslige og gejstlige. Samtidig var det store skisma tidsmæssigt placeret sent i udviklingsforløbet af magt-

kampen mellem verdslige og gejstlige, hvorfor det ville være tilrådeligt at undersøge en tidsmæssigt tidligere fase.

Efter den interne evaluering valgte et gruppemedlem, at forlade gruppen grundet sygdom. Vi – de tre tilbageværende gruppemedlemmer valgte på baggrund af den på den interne evaluering fremsatte kritik, at belysningen af forholdet mellem verdslige og gejstlige skulle ske med udgangspunkt i primærkilden Unam Sanctam.

Af hensyn til tidsfaktoren og fremstilling fandt vi, at afgrænsning af problemstillingen var nødvendig. En belysning af forholdet mellem pavedømmet og verdslige herskere som overordnet problemramme blev valgt. Tilgangsvinklen skulle være belysning af magtpolitiske aspekter

Ved gennemlæsning af en engelsksproget reproduktion af primærkilden Unam Sanctam havde vi gjort os overvejelser om hvordan denne kunne indgå i en belysning af problemstillingen Læsningen af litteratur og mødet med kilden førte os til erkendelse af, at udviklingstendenserne for pavedømmet før udsendelsen af bullen måtte klarlægges. Efterhånden som arbejdet med kilden og litteratur omhandlende konteksten for kilden skred frem, blev der taget nye skridt i den hermeneutiske spiral. Vi fik afklaret problemstillingen til, at bullens betydning i relation til de videre udviklingstendenser skulle afklares. Der forestod imidlertid et arbejde i at få gennemlæst og gennemarbejdet litteratur omhandlende dels forhold vedrørende konteksten for bullen, og dels at få behandlet de mere langsigtede udviklingstendenser for pavedømmet. Der blev i denne forbindelse udarbejdet oplæg med udgangspunkt i forskellige forfattere, og der blev diskuteret omkring udformningen af de enkelte kapitler

I forbindelse med arbejdet med primærkilder stødte vi på en anden udgave af Unam Sanctam. Ved sammenligning med den tidligere udgave fremgik det, at denne ikke var fuldstændig, ligesom der var tale om to forskellige oversættelser Dette fik os til at reflektere over betydninger af forskellige oversættelser fra den oprindelige latinske tekst, og vi blev opmærksomme på at pointer kunne være gået tabt eller være blevet udvisket i oversættelsesprocessen.

Formidling

Vores målgruppe er studerende og alle der har interesse i forhold der vedrører relationen mellem verdslige og gejstlige i middelalderen Vi har valgt en skriftlig fremstillingsform, hvor vi i fremstil-

lingen lægger vægt på udviklingstendenserne i pavedømmets magtposition over en lang tidshorisont (1075-1500). Herved vil vi give læserne en indsigt i hvordan pavedømmet først bliver en betydelig magtfaktor, for herefter at befæste og udvide sin magtposition. Endvidere ønsker vi med fremstillingen af vores undersøgelse at fremlægge vores resultater og overvejelser omkring belysningen af en enkelt begivenheds betydning for de videre udviklingstendenser

Hensigten med denne synopsis er at give læserne indblik i middelalderens politiske forhold. Kirken var i middelalderen integreret i samfundet og havde en magtstilling som afviger betydeligt fra hvad der gælder i nutiden. Forholdet mellem pavestaten og de verdslige herskere er et væsentligt element for forståelse af de politiske magtforhold i middelalderen. Det er vores hensigt, at vores målgruppe kan gøre anvendelse af synopsisen i forbindelse med studier af forholdet mellem verdslige og gejstlige i middelalderen, eller anvende den mere alment ved studie af middelalderens politiske forhold.

Af hensyn til vore læsere har vi valgt en fremstilling af udviklingen i pavedømmets magtposition i kronologisk orden. Bullen Unam Sanctam er indplaceret i sammenhæng med begivenhederne før og efter udsendelsen af bullen. Vores intention er først at give læserne indsigt i baggrunden for udfærdigelsen af bullen, inden vi kildekritisk behandler denne. Af hensyn til læsere skal det nævnes at indholdet af bullen er gengivet i dens helhed i vedlagte bilag. Det skulle derfor være muligt at vurdere vores fortolkning af bullens indhold og betydning. Herefter behandler vi de umiddelbare konsekvenser af bullens offentliggørelse. De langsigtede udviklingstendenser i magtforholdet mellem verdslige og gejstlige fremstilles for at perspektivere udviklingsforløbet efter Unam Sanctams udsendelse med den målsætning, at belyse betydningen af begivenhederne omkring udsendelsen af bullen. Vi er bevidste om at synopsisens indhold kunne struktureres på andre måder. En mulighed havde været at begynde synopsisens fremstilling med en kildekritisk behandling af bullen, hvorefter konteksten for bullens udsendelse og virkning blev inddraget. Herefter kunne bullens indhold og afslutningsvis være sammenholdt med det langsigtede udviklingsperspektiv for pavedømmet. Vi har valgt at holde fast i den kronologiske strukturering, fordi den for os har været den mest overskuelige i vores arbejdsproces, ligesom vi mener at den giver læsere uden megen forhåndsindsigt en mere forståelig tilgang til pavedømmets udvikling og bullens betydning.